

Андрій ЦИБ

“Прийдіть, ввійдімо на гору Господню, в дім Бога нашого, і побачимо славу Його
преображення... від світла приймімо світло, щоб сподобитись Його просвічення...”
(вечірня Преображення, стихира Литії)

Людям усіх часів завжди була знайома “проблема часу.” Людський розум і людська
релігія в той чи інший спосіб старались вирішити цю проблему.
Тут ми постараємось оглянути християнський досвід часу, яким він був від початку, і яким
він “приноситься Церквою у дар ще і тепер.”

Що стосується часу – церква не пропонує якогось філософського чи богословського
вирішення проблеми, вона пропонує дар. “Вирішенню проблеми цей час стає лише тоді,
коли приймається так само радісно і свobodно, як і дарується...” Щоб зрозуміти суть цього
дару, потрібно повернутись до традиції (літургії і часослова) і знову намагатись
“прочитати її забуту мову”.

Що ж до часослова, то ми попереднього разу розглядали його розуміння часу, а варто
звернути більшу увагу на Літургію, щоб глибше зрозуміти її суть та відношення до часу.
Літургія переповнена великою кількістю символів і естетичних прикрас, але це не
означає, що ці обряди не мають жодного стосунку до її суті. Літургісти, як правило,
пояснюють обряди в історичному контексті, забуваючи про її богословський чи
еклезіологічний зміст. Буває, що й ми не звертаємо уваги на її глибину тим самим
руйнуючи цю “ікону царства”, якою є Літургія. В молитві Церкви втілено її віру, основні її
догмати: як церква молиться, в це вона і вірить, як церква вірить — так вона і молиться.
Адже молитва — це не просто гарно оформлені поетичні слова, а слово, яке несе
глибокий зміст, бо має в собі Логос – сенс спасіння. А беручи участь у житті Церкви,
кожен в міру своєї зрілості і відкритості причащається Христа – Голови Церкви. Але тут
не варто вдаватись у крайнощі, в яких з одного боку богослужбове передання зводиться
до однієї лише Тайни Євхаристії. Причастя стає єдиним необхідним елементом, а все інше
– безсенсовим, а отже, не потрібним і відповідно ігнорується. З іншого боку, всі
богослужіння і “набожества” ставляться на одному рівні і є самодостатніми, зводять
літургію до одного з видів молитви, втрачаючи свою унікальність і значимість¹.
Церква і її час є торжеством “нового дня” над старим, а також подоланням часу “світу
цього”, і тому сама Церква, особливо у Євхаристійному вираженні, в її сповненні за
трапезою Царства є празник, причастя “нового життя”².

Таїнственно і невидимо для світу за “ закритими дверима” збиралась Церква, “мале
стадо”, якому Отець обіцяв дати Царство

(Лк.12.32), у відокремленні від світу звершувалось восходження і сходження її у світ,
радість і торжество Царства. Через Євхаристійну анамнезу ми реально возносимось
до небесного Царства, яке ми можемо “пригадувати” як присутнє “між нами”, що його
тоді “в цю ніч”, за трапезою, об’явив і заповів Христос (Лк. 22.29-30). І коли, підходячи до
Причастя, ми молимося: “Вечері Твоєї тайни днесь, Сину Божий, мене, причасника,

прийми...”- це ототожнення того, що звершується “днесь” з тим, що звершилось тоді реально, бо

“днесь” ми зібрані в “цьому ж Царстві, за цією ж Трапезою, яку тоді Христос звершив з тими, кого “полюбив до кінця”(Ів. 13. 1)3.

У своїй гомілії св. Іван Золотоустий говорить : “Вірте, що й сьогодні готується та сама Вечеря, в якій Він сам брав участь. Вона одна від одної нічим не відрізняється, і не можна сказати, що цю готує людина, а ту готував Христос; навпаки, і цю і ту готував і готує Він Сам ”. Наша літургія починається з призивання Царства Божого, а продовжується, щоб нам його показати, закінчується участю у Його бенкеті через нашу єдність і причастя до життя Триєдиного Бога. Для східної традиції християнства визначення часу не відіграє ніякої ролі, бо освячення – це не момент, а процес, тому ще виразніше виступає та істина, що Св. Дух є “освятителем, який божественним жаром любові перемінює дари жертovníка”. “Ісус змішав чашу із жаром Св. Духа”, – говорить літургія св. Марка у Євхаристійній молитві. Проте в основі літургії є анамнезіс. Пригадування – “це робить на мій спомин...”(1 Кор. 11.24), про яке говорить Христос, відноситься до пригадування Христового перед Престолом Господнім у майбутньому Царстві. Саме Євхаристійне пригадування є передсмаком майбутнього Царства Божого. Це є пригадування не лише подій минулого, але також і подій майбутнього, тобто є іконою Царства Божого.

Євхаристія не має часових поділів у молитвах і обрядах Літургії, вона зосереджує всі колись часово розділені моменти нашого спасіння, а в одному акті Євхаристійного освячення минуле, сучасне і майбутнє зливаються. На престолі є присутній Христос, для якого не існує межі часу і простору. Він є той самий, що був, що є і що буде4.

Св. Максим Ісповідник вбачав у Літургії віддзеркалення і представлення Літургії Небесної, яка служить вічно і є архетипом для земної Євхаристії. Але ми віддаляємося від архетипу з причини тієї, що: Старий Завіт є “тінню”, Новий є “іконою”, а “майбутня умова” є дійсністю. Іншими словами, архетип – це те, що є причиною, “що ми служимо у зібранні вірних”. Отож Євхаристія є наслідком майбутнього Царства у цьому Царстві, у цій майбутній події.

У період святих Отців біблійна єдність між Євхаристією і Царством не була ослабленою. “Євхаристія не просто з’єднана з майбутнім Царством, вона черпає з нього своє правдиве буття і дійсність”5. Подібно на цю тему висловлюється і О.Шмеман. Він пише, що в Євхаристії “актуалізується” подія, яка в категорії часу є в майбутньому, але в силу свого есхатологізму, тобто вирішального, звершуючого значення, є подією вічно діючою. Прихід Месії є подією, яка відбулась в минулому лише раз, але в Його приході, житті, смерті і воскресінні у світ увійшло Його Царство – нове життя у Св. Дусі. Воно дароване нам як життя у новому. Це месіанське Царство, це життя у “новому еоні” актуалізується і стає реальним у зібранні Церкви, коли вірні збираються разом, щоб мати спілкування у Тілі Господньому.6 Тому Церква є у “світі цьому”, але не від світу. Християни живуть цілковито життям цього світу, але разом з тим їх життя як нового творіння “утаєння з Христом у Бозі явиться у славі у другому приході Христа”.

Подібно про це пише і Катехизм Католицької Церкви: “У звершенні Євхаристії вже тепер з’єднуємось з Небесною Літургією і є у есхатоні, який звершиться, коли Бог буде всім і в усьому”(1 Кор. 15.28). Звідси Євхаристія – Трапеза Господня, і саме вона є актуалізацією нового еону в старому часі, перебування і явлення Царства майбутнього віку у віці цьому. Євхаристія є присутністю і явленням Христа, який “сьогодні, вчора і навіки той самий”(Євр.13.18). Беручи участь у Його трапезі, християнин причащається Його життям,

Його Царством, тобто новим життям, новим часом. Іншими словами, есхатологія Євхаристії не є у відкиненні світу, не у виході із часу, а передусім є в утвердженні реальності, присутності Царства Христа, який є у Церкві. Тобто вже тут і зараз, але яке лише в “кінці світу” буде явлене всім у славі. Це подолання часу, але не в сенсі його спустошення чи обезцінення, а у можливості живучи у “світі цьому” бути причасником “майбутнього еону”, повноти радості і миру у Св. Дусі⁷.

Опираючись на це, Олександр Шмеман стверджує: “Літургія хоч і служиться на землі, але означає : у часі і просторі “світу цього”. Але якщо служиться вона на землі, то звершується на небі, в новому часі нового творіння, у часі Св. Духа.”

Отож бачимо, що літургійна форма дозволяє нам розширити рамки простору і часу, а її плід триває знову і знову. Ми це актуалізуємо, щоб благодать поширити ще й на себе. А згідно свідчень святих Отців і Святого Письма Євхаристія є іконою Божого Царства, його передсмаком і явленням. Те, що служимо у Святій Літургії, не є втечею чи визволенням від світу чи часу, але є її преображенням, яке Божа любов створила “дуже добрим” (Бт. 1.31).

Євхаристія стає способом буття, просвіченим баченням, зверненням у майбутнє до того, чим буде світ, коли буде остаточно преображеним у Царстві Бжому⁸. Отож метою духовного життя є преображення часу в історії. Ми занурюємо в нього вічність, “адже вічність – це не щось, а Хтось, життя у перихорезисі Трьох Осіб”⁹.

Святий отець Іван Павло II закликає: “Не бійтесь жертвувати наш час Христові!.. Тож відкріймо Христові наш час, щоб Він міг його просвітити і спрямувати. Він є Той, хто знає таємницю часу і вічності та жертвує нам “свій день” – завжди новий дар своєї любові. Час, пожертвований йому, ніколи не є втраченим, а радше часом, який ми придбаємо, щоб надати глибокого характеру нашому життю”¹⁰.

1 О. Шмеман. Введення в літургійне богослов'є.

2 Там же.

3 О. Шмеман. Євхаристія таїнство Царства.

4 М. Соловій. Божественна Літургія.

5 John Zuzioulas. Being as Communion.

6 О. Шмеман. Введення в літургійне богослов'я.

7 Теж саме.

8 John Zuzioulas. Being as Communion.

9 Т. Шпідлік. Духовність християнського сходу.

10 Іван Павло II . Dies Domini. (День Господній).

А. Циб. Євхаристія і час // Слово № 3 (24) (2005) 11-12